

מישה מוסה

סולו וסוניה

סיפור

לזכרם של זלמה וזיוזיו

עמדנו שלושה בצינת הבוקר, צמודים לחומת האבן. סוניה, אמו של סולו, טיפסה על חבית חלודה, ונאחזה בציפורניה ובאצבעותיה הגרומות באבני הגדר. אשתי, מדלן, עמדה זקופה על תיבת עץ ריקה, ואני הצצתי ביניהן מעבר לגדר.

עקבנו בנשימה עצורה אחר המתרחש בביתו של סולו. שוטר נמוך קומה נשען על מעקה מרפסת הכניסה ועישן להנאתו, ואילו צלליתו של השוטר השני, הגמלוני, צצה מדי פעם בחלון, מתוך אפולית החדר. את סולו לא יכולנו לראות. שמענו רק את תחנוניו שיניחו לו. לפתע הקפיץ אותנו קול נפץ אדיר. שמשת החלון שמולנו התנפצה לרסיסים. עתה יכולנו לראות ולשמוע טוב יותר את המתרחש בחדר: השוטר החוזר וגוער בקול סמכותי, מנסה לשכנע את סולו להתלוות אליו, וסולו - המייבב שיניחו לו. עוד שעה ארוכה שמענו חילופי דברים עמומים, ואחר כך השתררה דממה מעיקה. לאחר ציפייה מתוחה יצא להפתעתנו השוטר הגמלוני כשבידיו שני ספלי קפה מהביל. הוא וחברו התרווחו בשלווה על הספה במרפסת והתלוצצו על סולו האומלל. סבלנותה של סוניה לא עמדה לה עוד. היא ניתקה עצמה מהגדר וניסתה לרדת מהחבית. אחזתי בזרועה בכוח. היא הביטה בי במבט מתחנן ולבסוף רמזה לי בעיניה שהיא נכנעת.

***

את סולו אני מכיר מיום עלייתי ארצה, באוקטובר 1948. הגענו יחד לירושלים על אותה משאית, ממחנה העולים בפרדס חנה. כעשר משפחות הצטופפנו על מטלטלינו הדלים במשאית עשנה ומקרטעת, בדרך לעיר השסועה. ישבתי על ערימת מזוודות מרופטות, והשקפתי דרך קרע בברזנט על הנוף האפור שנגלה לעיני. רוח קרה וגשם טורדני צלפו בפני, אך אני לא ויתרתי. נצמדתי בעקשנות לפתח שבברזנט, ושאפתי אל קרבי את המראות החדשים, את טיפות הגשם הקרות ואת משב הרוח המצמרר. מאחורי, בין הקולות העמומים של הנוסעים המותשים, התנגנו בשקט צלילי מפוחית, עלו וירדו, הסתלסלו וקיפצו, לחן אחר לחן, במחרוזת שירים רוסיים יפים ועצובים. עייפתי ממאבקי ברוח והפניתי את

ראשי לאחור. מבטי נתקל אז לראשונה בעיני השקד העצובות של סולו. צעיר היה ממני, חיזור, אפו מעוקל, ושערו הארוך והמקורזל הגיע לכתפיו. מפוחית עבה ממידות פיו ריצדה בין שפתיו הדקות וראשו התנועע בקצב המנגינה.

מאחר בלילה הגענו למושבה הגרמנית. שיכנו אותנו בבית דו-קומתי קטן עם חצר גדולה. את משפחתי הענפה דחסו בקומת הקרקע, ואת סולו ואמו בקומה מעלינו. את ילדותנו בילינו בחצר הרחבה, המוקפת בעצי אורן ובחומת אבן גבוהה, שמאחוריה עמדנו עתה בצינת הבוקר, עוקבים בחרדה ובמתח אחר המתרחש בביתו של סולו.

***

סולו, ששמו היה סמי סולומונוב, נקרא כך בפינו הן מפני שהכינוי נגזר משם משפחתו, והן משום שתמיד רצה להתבלט ולהיות במרכז העניינים: סולו ישיר לנו סולו! סולו ינגן לנו סולו! סולו ירקוד לנו סולו! סולו יציג לנו סולו! צהלנו ומחאנו לו כפיים והוא, כמובן מאליו, היה מוכן תמיד 'לעלות לבמה' ולהגיש לנו פעם אחר פעם רצף של קטעי משחק, זמרה ונגינה, ואחריהם להודות לנו בחיוך רחב ולקוד לעומתנו קידות ארוכות ומגוחכות. כולם נהנו מהקטעים, מחאו לו כף וביקשו הדרנים, אבל מאחורי גבו בזו ולעגו לו על להיטותו לככב בכל מחיר. אני לא לעגתי לו, להיפך, הערצתי אותו על כשרונותיו הרבים ועל אומץ לבו להופיע בפנינו מבלי להתבייש, וכאבתי את התבזותו.

סולו לא סיים איתנו את לימודיו בתיכון. בחופשת הפסח בכיתה השמינית, כשכולנו שקדנו על בחינות הבגרות, מנסים להשלים את מה שהחסרנו בשנים ארוכות של בטלה, הוא נעלם כאילו בלעה אותו האדמה. סוניה אמו כמעט יצאה מדעתה, אך כדרכה לא שיתפה איש במצוקתה. היא הסתגרה בביתה וחמקה מפני, כל אימת שראתה אותי כדי שלא לענות על שאלותי. השכם בבוקר היתה יוצאת מביתה, קוקטית כדרכה, לבושה שחורים, כאילו כבר הכריזה על עצמה כאם שכולה. בשובה היתה חומקת בהיחבא ליד פתח דירתנו, ועולה בשקט לדירתה. תמהתי לאן היא יוצאת בכל בוקר והיכן היא מסתובבת עד שעות הלילה המאוחרות. הנחתי שהיא הולכת מדי יום לתחנת המשטרה במגרש הרוסים לשאול על סולו, ואחר כך משוטטת כחיה פצועה בשכונות העיר, בניסיון נואש למצוא את בנה האובד. ואולי היא מרחיבה את טווח חיפושיה לערים אחרות.

גם אני חרדתי מאוד לסולו. אך התעלמותה של סוניה ממני והתחמקותה העקשנית הכאיבו לי לא פחות מדאגתי לגורל בנה. היתה לי סברה משלי היכן הוא נמצא. זכרתי את טיולינו המשותפים לחורבות הכפרים הערביים הנטושים בסביבות ירושלים: ליפתא, דיר יאסין, וואלג'ה, הסטאף ורבים אחרים, ושיערת כי ייתכן שסולו השתכן באחד מהם. סוניה, שהיתה מצעירותה קומוניסטית אדוקה ונלהבת, חינכה את בנה, בקנאות האופיינית לה, לאחוות עמים יהודית-ערבית, ולהזדהות מוחלטת עם גורל הערבים שגורשו מהארץ. זאת היתה אחת הסיבות שסולו הציע לי מדי פעם לחזור ולבקר בכפרים הנטושים, "כדי לא

להשכיח את זכרם של אחינו העמלים הערבים, שגורשו מאודמתם על ידי בן גוריון והציונים."

החלטתי להניח ללימודי בחופשת הפסח, לגייס את חברי, ולצאת יחד לחפש את סולו. מלבדי לא היו לסולו חברים. פניתי רק למעטים, שהייתי בטוח שלא יסרבו לי, אך לאכזבתי גם הם מצאו סיבות שונות להתחמק מבקשתי. בלית ברירה לקחתי על עצמי את משימת החיפוש. מדי בוקר הייתי משכים קום ועוזב את הבית, עוד לפני יציאתה של סוניה, וחוזר מאוחר בערב אחריה. עייף ומתוסכל, הייתי מסתגר בחדרי ומתחמק משאלות הורי על דבר מסעותי. למחרת הייתי יוצא שוב לדרך, עם תקווה חדשה שאמצא אותו הפעם בריא ושלם, מסתתר באחד הכפרים הנטושים.

במהלך חיפושי הייתי חוזר ומנסה שוב ושוב לפענח את תעלומת היעלמותו של סולו. אולי נפלה עליו חרדת אימי בחינות הבגרות הקרבות, שבהן היה צפוי לו כישלון חרוץ. אולי נפל עליו פחד מן הגיוס לצבא והחשש שיאלץ להילחם ב'אחיו העמלים הערבים', שגורשו מכפריהם. ואולי ניסה להימלט מאהבתה החונקת של סוניה, שלא נתנה לו מעולם מנוח, או מכל הסיבות האלה גם יחד. דאגתי לו מאוד אך גם כעסתי עליו שבגד בי, לא שיתף אותי הפעם בתוכניותיו ולא הציע לי להצטרף אליו, למסעו הממושך והמסתורי, כפי שנהג תמיד, עד כה.

לאחר שסרקתי את הכפרים החרבים שבהם ביקרנו יחד בעבר, ועוד ישובים פלסטיניים מרחוקים יותר, שלא היינו בהם מעולם, העליתי רעיון פראי, שסולו חצה אולי את גבול ירדן והלך להגשים לבדו את חלומנו המשותף לבקר בפטרה. הייתי סקרן לדעת האם לקח את דרכו הצרפתי, שכן עם צרפתית רהוטה כשלו יכול היה בקלות להתחזות שם לתייר. אך מעבר לתעותועי הדמיון, ככל שחלפו הימים ולאחר שהמטרה פרסמה את פרטיו ואת תמונתו בעיתון, הלכה וחלחלה בי החרדה האיומה, שסולו איננו עוד בין החיים.

בסופו של דבר, התבדו חששותי וחרדתי לגורלו התגלתה כהזיית שווא. סולו היה הרבה יותר נועז, יצירתי ושואף חיים משחשבנו. בדיוק חודש לאחר שנעלם, קיבלנו ממנו סוניה ואני, כל אחד לחוד, גלויה צבעונית מפריז. על גב התמונה של ונוס ממילוס ששלח לי, הופיעו שלושה משפטים קצרצרים: "רציתי שתכיר את אהובתי החדשה שהגיעה לכאן מיוון. מונה ליזה מצפה לך בקוצר רוח. תבוא ונצא לבלות יחד באולמות הלובר. שלך, סולומוניקו."

יצא שסולו היתל בכולנו, ביוהרה האכזרית שאפיינה אותו. הגלויה לא נשארה בידי יותר מדקה. שלפתי את המצית מכיסי, שרפתי אותה מיד ופזרתי את אפרה לרוח. קברתי את סולו עמוק עמוק בלבי, לשנים רבות. נשארת עם הזיכרונות, עם הכעס... ועם סוניה. אך עם הזמן התרככתי. הייתי חוזר הביתה לחופשות קצרות מהצבא, ועולה למחרת לבקר אותה. היא, כהרגלה בעבר, חזרה לפאר ולשבח את מעללי בנה יקירה, העושה חיל בפריז. תחילה לא האמנתי לה ולא רציתי לשמוע על סולו דבר. אבל במהלך חופשותי, במשך שלוש שנות שירותי הצבאי, היא חשפה בפני, בכנות מפתיעה, את מערכת יחסיה המעוותת

עם סולו. מידע חושפני שהקנה לי מבט חדש ומפתיע עליה, על סולו ועל חייהם המשותפים.

***

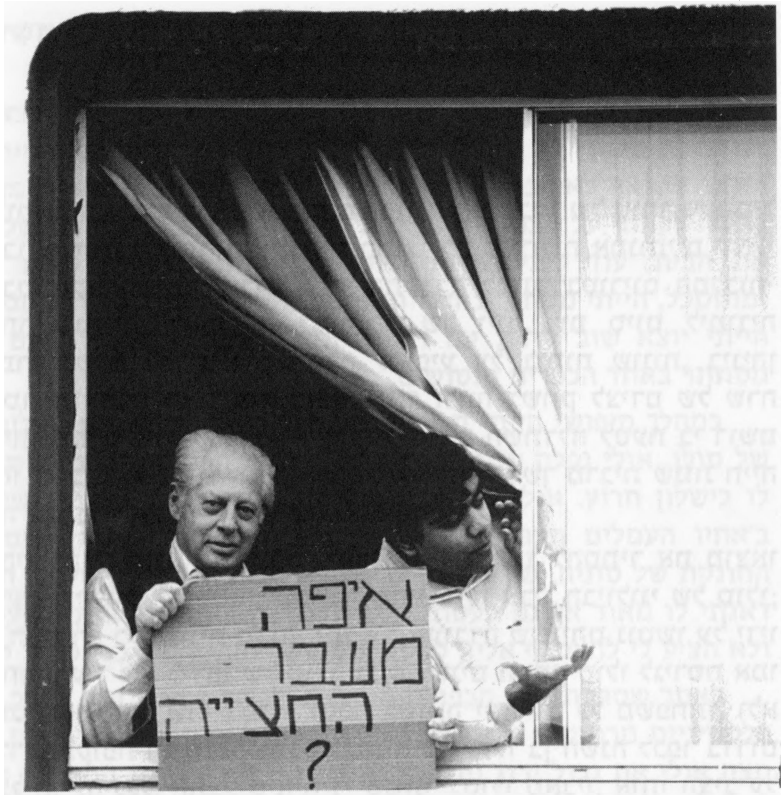
סוניה סולמונובה נולדה בראשית המאה כסוניה גאון, בתו של סוחר טקסטיל עשיר מסרביה. משנות ילדותה המוקדמות התגלו בה כשרונות אמנותיים יוצאי דופן, בעיקר במוסיקה ובמשחק. בגיל עשר התקבלה לקונסרבטוריום המלכותי בבלגרד, ולאחר שנתיים, לאקדמיה למוסיקה של וינה. עם סיום לימודיה בהצטיינות יתרה נסעה לפריז. שם החלה להופיע על בימות שונות, ביניהן הקומדי פראנסז ותיאטרון האודיאון. באחרון אף זכתה לשחק לצידם של שרה ברנהרד האגדית ומוריס שבלייה כובש הלבבות. סוניה השתדלה לטעת בי רושם שדווקא היא זו שכבשה את לבו. אבל אהבתה הגדולה במשך מרבית שנות חייה בצרפת נשמרה למחבר אופרטות בשם מישל קאמראן.

קאמראן היה יהודי הונגרי שהתחנך בצרפת, אך הקפיד להסתיר את מוצאו ואת שם נעוריו - מיקלוש קשקמטי. מסתבר שהוא היה אביו הביולוגי של סולו; מידע שסוניה הסתירה כל השנים מבנה, יחד עם העובדה ששניהם ננטשו על ידיו בראשית המלחמה, עוד לפי לידתו של סולו. במשך שנים האמין סולו לגירסת אמו שאביו, סטודנט מהונגריה, שחי בפריז, נספה בשואה יחד עם כל משפחתו, ולא נשאר מהם זכר. בתקופת המלחמה נמלטה סוניה עם סולו בן השנה לכפר בדרום צרפת, וכך הצליחו להינצל. התצלום היחידי שנותר לסולו מאביו, אותו הציב על הפסנתר בחדרו, היה של מישל קאמראן בצעירותו. הדמיון בין השניים היה מדהים.

סוניה היתה פרנקופילית מושבעת, והכול בביתה התנהל על פי מורשת צרפת ותרבותה. בביתה התוודעתי לראשונה לבאגט הפריזי, לקיש-לורן הפיקנטי ולסופלה האוורירי. אצלה למדתי לאהוב את ז'אק ברל, ז'ילבר בקו, איב מונטאן ואדית פיאף ולהעריץ את הקומפניון דה-לה שנסון, ששיריהם התנגנו ללא הפסק על הפטיפון הישן בסלון ביתם. מסיפוריה הכרתי את פריז על שדרותיה הירוקות וסימטאותיה האפורות, על תיאטרוני השוליים, מסעדות הביסטרו ומועדוני השאנסונים. ולכן כשהגעתי לפריז, לאחר שנים רבות של געגועים למקום שלא הייתי בו מעולם, לא עזבה אותי ההרגשה המוזרה של הדו"ה וו.

אולי בגלל האהבה העזה לצרפת, שהנחילה לי סוניה, נישאתי למדלן, בת פרובאנס, 'מיניון' בהירת מבט, שיש בה מכל מחמדי צרפת, על רוחניותה וגשמיותה המעודנת. אולי כל זאת תודות לזקנה חמורת הסבר ופרועת השיער, שעמדה עכשיו לידי מכווצת כחית טרף, העומדת לזנק על עוטי המדים המלהגים במרפסת ביתה.

***

חיפה 1996, צילום: אייל לנדסמן

סולו הגיע למרסיי כנוסע סמוי על אוניית הנוסעים "מולדת", ללא פרנק שחוק בכיסו. שבוע לפני כן, כשנבר לתומו בשידה שליד מיטת אמו, גילה אוסף עצום של מכתבים ותצלומים עלומים, ששלח אליו אביו במרוצת השנים, ואשר אותם לא זכה לקבל מעולם. סולו השתוקק לפגוש את אביו ללא כל דיחוי, וחשב שהעונש הראוי ביותר לאמו יהיה לנטוש אותה לעולמים, בלי לומר לה דבר ומבלי לתת לה הזדמנות להצדיק את מעשיה.

בנמל מרסיי התגנב סולו למשאית שהביאה אותו עד לשוק הסיטונאי של פריז. לפנות בוקר התדפק על שער וילה מהודרת ברחוב לואי פסטר היוקרתי. מישל קאמראן הקשיש פתח את הדלת, הביט ארוכות בצעיר המרושל ארוך השיער, שחזותו הזכירה לו כל כך את עצמו בנעוריו, ונפל מתייפח אל זרועותיו.

סולו נשאר בפריז חמש שנים. כישרונותיו המגוונים כזמר וכשחקן מחונן, אך בעיקר קשריו הענפים של אביו בעולם הבמה, הזניקו אותו מהר מאוד לשחקים. אף שמו המיוחד סייע לפרסומו. קומתו הקצרה והכפופה מעט, אפו הארוך והמעוקל ושערו הדליל והמקורזל, לא פגמו בסיכוייו לכבוש בסערה את עולם הבידור של פריז. להיפך, כיעורו הבולט ומבטו העצוב הוסיפו לדמותו לוויית חן אצילית ומלנכולית, שכבשה בסערה את לב הקהל. לאחר שנה בפריז נחשב סולו,

בזכות קולו הקטיפתי, ביטחונו העצמי ויומרותיו שלא ידעו גבול, לאחד הזמרים המבוקשים בצרפת.

בימי הקיץ הלוהטים של הטירונות, כאשר הסתערנו על הגבעות הצחיחות של סינדיאנה, החל סולו את החזרות הראשונות לעיבוד חדשני וקליל של 'טארטיף', מחזהו הקלאסי של מולייר. לאחר שנה, כשסיימתי קורס מ"כים בג'וערה, כבר זכה סולו מדי ערב לתשואות סוערות על תפקידו ב'ז'אן כריסטוף', בעיבוד מוסיקלי מבריק של קמאראן. אך הצלחתו המרשימה ביותר, שהזניקה אותו לפסגת התהילה, היתה הופעתו המדהימה ב'גיבן מנוטר דאס', באולם האופרה של פריז. אביו עיבד את היצירה הקלאסית למחזמר שובר קופות, ותפר את התפקיד של קוויזימודו, הגיבן המפלצתי, במיוחד עבור בנו. בתום שלוש עונות של הצלחה מסחררת על בימות פריז, קיבל סולו הזמנה להופיע ב'גלוב', שבלב ברודוויי.

אולם כמהירות נסיקתו לגבהים, כך גם באה צלילתו הפתאומית של סולו, והתרסקותו הבלתי נמנעת. בערב הפרימיירה בניו יורק, לאחר חודש של חזרות מתישות, באה התמוטטותו המפתיעה. בפתח המערכה האחרונה, כשקוויזימודו ניצב במרומי מגדל הפעמונים ועומד לשאת דברי התרסה בוטים כנגד השחיתות שפשטה בחצר המלוכה ובקרב הכנסייה והבורגנות בצרפת, נאלם לפתע קולו של סולו. בלית ברירה, הזרים הבמאי אל הבמה, שוב ושוב, את להקת הרקדנים הצוענית ואחריה את חבורת הטרובדורים העליזה, אבל סולו ניצב במרומי הבמה, תולה מבט מזוגג בקהל, ומסרב לפצות את פיו. מנהל הבמה, שלא חדל לאותת לו מאחורי הקלעים, נואש והורה להוריד את המסך, ואז, בהתפרצות פתאומית, זעק סולו זעקה גדולה וצנח בפישוק איברים, כציפור ירויה, על קרשי הבמה.

לאחר חודש טסתי לניו יורק להחזיר את סולו לארץ, על כיסא גלגלים. אף כי מצבו הנפשי הלך והחמיר מאז, לא היה מוכן להתאשפז, ואף סירב לקבל טיפול ותרופות למחלתו. סוניה, שלא היתה מוכנה להודות במחלת הנפש של בנה, תמכה בעקשנות בהתנגדותו לכל טיפול רפואי. מבחינתה, הצליחה סוף-סוף להחזיר לעצמה את בנה הסורר, לאחר שניסה לשווא להימלט משליטתה. עתה היה שוב, כמו בילדותו, נתון לטיפולה המסור ולחסדיה האימהיים. לאיש ממכריו, ואני בכללם, לא התירה לבוא לבקרו.

לא היתה מאושרת ממנה. בכל בוקר רחצה, גילחה והלבישה אותו בחליפות קטיפה צבעוניות ולעת ערב היתה יוצאת לטייל איתו ברחוב עמק רפאים, ההומה אדם. הזקנה הדוחפת בשארית כוחותיה כיסא גלגלים הגדול ממידותיה, שבו ישב גבר כחוש ומאפיר שיער, מעשן בשרשרת, היתה מחזה של קבע בנוף המושבה הגרמנית. חיוך של אושר היה נסוך תמיד על פניה של האם הגאה, ששמחה להציג ברבים את בנה האהוב. חוויה שלא מוצתה כנראה דייה, כשסוניה ותינוקה היו פליטים נרדפים בצרפת. סולו ישב תמיד זקוף בכיסא הגלגלים, ובחן את סביבתו בסמכותיות וביוהרה מופגנת, כרב חובל קפדן על גשר הפיקוד. אנשים שהכירוהו, ואני בכללם, שניקרו בדרכם, זכו ליחס צונן ומתנשא. כך זה נמשך עד שקיבלתי שוב, על פי בקשתה של סוניה, את תפקיד העוזר והמושיע.

לפני השעה חמש העירה אותי משנתי והתחננה שאבוא מיד להרגיע את סולו המשתולל. לדבריה, הוא נתקף לפנות בוקר בטירוף אלים וניפץ כל מה שנקרה בדרכו: רהיטים, חפצים וכלי בית. אחר כך ניסה אף להעלות את הבית באש. הגעתי בתוך דקות. לפני נסעה באיטיות ניידת משטרה שחסמה את דרכי, כאילו בכוונה. להפתעתי, פנתה הניידת לרחוב ללא מוצא, שבקצהו גר סולו. השוטרים שיצאו מהניידת בחנו אותי בחשדנות, ופסעו בעקבותי. סולו שמח הפעם לבואי ונופף לי בידו בחביבות, מעבר לחלון מנופץ. אולם מראה השוטרים שהגיחו מאחורי החזיר אותו מיד להתקף האלימות. השוטרים הורו לסוניה ולי לצאת מהדירה והזמינו מיד אמבולנס מבית החולים הפסיכיאטרי בטלבייה.

סוניה לא יכלה לעמוד עוד במתח והתמוטטה בזרועותי. נשאתי אותה מעבר לחומת האבן שמחוץ לחצר הבית. לסתותיה נקשו והיא רעדה כולה בעוויתות מפחידות. לשמחתי הופיעה באותו רגע כמלאך מושיע רעייתי מדלן ולקחה אותה תחת חסותה. כשהתאוששה מעט, עזרנו לה לטפס על החבית החלודה כדי שתוכל להשקיף על המתרחש בביתה.

השוטרים סיימו את שתיית הקפה ונכנסו לאטם לדירה. שוב נשמעו מתוך הבית קולות נפץ. סוניה, על קצות בהונותיה, זקפה את צווארה ושרבבה את ראשה ככל יכולתה מעבר לחומת האבן הגבוהה, כמנסה להביא אותו למוקד ההתרחשות. ענק קירח ואימתני בחלוק לבן הופיע מאי שם, ועלה בכבדות במדרגות הבית. לאחר פחות מדקה נראו האח בלבן וסולו יוצאים שלובי זרוע, ופוסעים כזוג ידידים מאושרים לעבר האמבולנס הכחול. לתדהמתנו, היה סולו מסוגל ללכת בכוחות עצמו בקלילות.

הפעם הצליחה סוניה להתגבר על אחיזתי, קפצה מהחבית שעליה עמדה, ויצאה בריצת אמוק אחרי האמבולנס המתרחק. משכימי קום, שחלפו באותה שעת בוקר מוקדמת בעמק רפאים, לא יכלו לבטח להעלות בדעתם מה פשר הריצה של הזקנה פרועת השיער, ברחוב השומם.

***

סולו אושפז בהוסטל נידח בצפון הארץ, עד סוף ימיו. חברי ואני מעולם לא ביקרנו אותו שם, ורק רגשות האשם הכבדים המשיכו לרבוץ על מצפוננו. סוניה נעלמה כמעט לחלוטין מנוף המושבה הגרמנית. לעיתים רחוקות הייתי מבחין בה, מגיחה מאחת החנויות ברחוב עמק רפאים וחוצה את הכביש בריצה, כחיה הנחפזת למאורתה. לאחר מספר שנים נעלמה לחלוטין. השמועות מספרות ששכנעה את רופאיה שאף היא לקתה בנפשה והצליחה בדרך זו להתאשפז בהוסטל שבו שהה סולו. סוניה שבה לטפל בו במסירות הולכת וגוברת, ככל שמצבו הגופני והנפשי הלך והתדרדר. אולם כוחותיה הדלים לא עמדו לה לאורך זמן. לאחר מספר שנים, בקור מקפיא של בוקר חורפי, נמצאה גופתה הצוננת על שביל הבטון המוביל לביתן של סולו. סולו לא הצליח לשרוד ונפטר זמן קצר אחריה.